

حفظ تدبری آیات کلیدی قرآن مجید

یک سوره
یک سوال
یک مقصد

دفتر اول

حسین مختاری | آمنه بگماز | مرضیه شیخ

١٥٠

دفتر اول

نویسندگان
ناشر
گرافیک و طراحی جلد

اول، ۱۳۹۸
شمارگان
۱۰۰۰ نسخه

۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۸۴-۰ شابک دورہ
۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۸۳-۳ ک جلد اول

تهران، بلوار کشاورز، خیابان ۱۶، پلاک ۲۵، طبقه دوم
تلفن: ۰۲۱-۸۸۴۹۰۵۷۰

مفسر: محمدرضا حسین، ۱۳۶۸- عنوان و نام پدیدآور: یک سوره، یک سؤال، یک مقصد/ حسین مختاری، آینه بگماز، مرضیه شیخ - مشخصات نشر: تهران: نشر قرآن و اهل بیت نبوت (ع)، ۱۳۹۱. - مشخصات ظاهری: ج ۳. - فهرست: حفظ تفسیری آیات کلیدی سوره‌های قرآن مجید. شابک: ۸۴۰۰-۶۱۸۳-۶۲۲-۷۸۷۰؛ دوره: ۶۱۸۳-۶۲۲-۹۷۸۰-۱. ج: ۸۳-۷-۶۱۸۳-۶۲۲-۹۷۸۰-۲. ج: ۸۴-۶۰۲-۶۱۸۳-۶۲۲-۷۸۷۰. - وضعیت فهرست نویسی: فیفا یادداشت: ج ۳- ۳ (چاپ اول: ۱۳۹۱) (فیفا). - موضوع: قرآن - حفظ - موضوع: Quran - Memorizing - موضوع: قرآن - سوره‌ها و آیه‌ها، خواص - موضوع: Quran - Suras and ayats, Use of - موضوع: قرآن - بررسی و شناخت - موضوع: Quran Surveys - شناسه افزوده: بگماز، آینه، ۱۳۶۶. - شناسه افزوده: شیخ، مرضیه، ۱۳۶۶ - رده بندی کنگره: BPA۰۸/۸ - رده بندی دیویی: ۶۹۷/۱۵۱ - شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۷۴۵۶۰

www.QuranAhlebayt.com

فهرست

	۸	مقدمه
	۱۶	فاتحه
سوره مبارکه حمد	۲۶	مقصد اول
سوره مبارکه بقره	۳۰	مقصد دوم
سوره مبارکه آل عمران	۳۶	مقصد سوم
سوره مبارکه نساء	۴۲	مقصد چهارم
سوره مبارکه مائده	۴۸	مقصد پنجم
سوره مبارکه انعام	۵۴	مقصد ششم
سوره مبارکه اعراف	۶۰	مقصد هفتم
سوره مبارکه انفال	۶۶	مقصد هشتم
سوره مبارکه توبه	۷۲	مقصد نهم
سوره مبارکه یونس	۷۸	مقصد دهم
سوره مبارکه هود	۸۴	مقصد یازدهم
سوره مبارکه یوسف	۹۰	مقصد دوازدهم
سوره مبارکه زمر	۹۶	مقصد سیزدهم
سوره مبارکه ابراهیم	۱۰۲	مقصد چهاردهم
سوره مبارکه حجر	۱۰۸	مقصد پانزدهم

سوره مبارکه نحل	۱۱۴	مقصد شانزدهم
سوره مبارکه بنی اسرائیل	۱۲۲	مقصد هفدهم
سوره مبارکه کهف	۱۲۸	مقصد هجدهم
سوره مبارکه مریم	۱۳۴	مقصد نوزدهم
سوره مبارکه طه	۱۴۰	مقصد بیستم
سوره مبارکه انبیاء	۱۴۶	مقصد بیست و یکم
سوره مبارکه حج	۱۵۲	مقصد بیست و دوم
سوره مبارکه مؤمنون	۱۵۸	مقصد بیست و سوم
سوره مبارکه نور	۱۶۴	مقصد بیست و چهارم
سوره مبارکه فرقان	۱۷۰	مقصد بیست و پنجم
سوره مبارکه شعرا	۱۷۶	مقصد بیست و ششم
سوره مبارکه نمل	۱۸۲	مقصد بیست و هفتم
سوره مبارکه قصص	۱۸۸	مقصد بیست و هشتم
سوره مبارکه عنکبوت	۱۹۴	مقصد بیست و نهم
سوره مبارکه روم	۲۰۰	مقصد سی ام
سوره مبارکه لقمان	۲۰۶	مقصد سی و یکم
سوره مبارکه سجده	۲۱۲	مقصد سی و دوم
سوره مبارکه احزاب	۲۱۸	مقصد سی و سوم
سوره مبارکه سباء	۲۲۴	مقصد سی و چهارم
سوره مبارکه فاطر	۲۳۰	مقصد سی و پنجم
سوره مبارکه یس	۲۳۶	مقصد سی و ششم

ستایش مخصوص خداوندی است که کتاب را در اختیار انسان قرار داد و در آن مقصد انسان را به او نشان می‌دهد تا وی خود را برای رسیدن به مقصد حقیقی‌اش نیازمند ببیند، آن را قصد کند و به سوی آن رهسپار شود...
 حمد شایسته‌ی خدایی است که در قرآن، چگونگی رسیدن به این مقصد و غلبه بر موانع آن را به انسان نشان داد تا بتواند به سلامت از رهگذر دنیا عبور نماید و زندگی سعادت‌مندانه‌ای را در سرای باقی برای خود رقم بزند...
 سپاس خدای را به خاطر نزول تک تک سوره‌های کتابش... سوره‌هایی که هریک از جهتی مقصد حقیقی انسان و مسیر دستیابی به آن را مشخص می‌کنند، نیازی حقیقی را در انسان شکوفا نموده و هریک به وجهی واسطه اتصال انسان با جایگاه حقیقی‌اش می‌گردند....

به برکت حفظ قرآن امکان علم تفصیلی و عمل به آیات و سوره‌های قرآن ممکن می‌شود؛ چون با حفظ قرآن، حقایق در معرض توجه انسان قرار می‌گیرد و از علم به عرصه عمل انسان درمی‌آید. بدین ترتیب حفظ قرآن یکی از بزرگترین نعماتی است که خداوند به

امت پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله داده و احاد امت امکان یادگیری آیات و سوره‌های قرآن و حفظ آن را یافته‌اند.

قدردانی از این نعمت مستلزم آن است که تلاش کنیم همه احاد جامعه اسلامی امکان حفظ قرآن را یافته و قابلیت جامعه در این حوزه توسعه یابد. برای تحقق این مهم لازم است از ظرفیت سایر حوزه‌های مرتبط در امر حفظ بهره ببریم. یکی از مهم‌ترین حوزه‌ها، «تدبر در قرآن» است.

تدبر در قرآن به معنای اینست که انسان عاقبت و غایت کلام وحی را متناسب با ظرفیت و نیاز خود متوجه شده و در راستای آن عاقبت قرار گیرد. مهم است که انسان بداند خداوند از او چه خواسته است. لذا در این بررسی لازم است عاقبتی را که خداوند برای بنده در نظر گرفته متوجه شود. حال ممکن است این عاقبت، مضمون و غرض کل سوره یا آیه‌ای خاص و یا یک کلمه باشد. تحقق این عاقبت مستلزم قصد آن از سوی انسان و برنامه‌ریزی برای عمل و اصلاح است و این موارد در ساحت تدبر تعریف می‌شود.

در نگاهی ابتدایی می‌توان بهره‌مندی از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های تدبر در مقوله حفظ قرآن را در سه سطح بررسی نمود:

۱. بهره‌مندی از نگاه تدبری به آیات و سوره‌ها در حفظ: در اثر نگاه تدبری به سوره‌های قرآن، فرد در راستای فهم و تحقق عاقبت یا غایتی قرار می‌گیرد که خداوند از نزول هر سوره برای مخاطبین اراده کرده است. عاقبت یا غایتی که لازم است با توجه به نیازهای مخاطب، مقصد حرکت او قرار گرفته تا در نهایت به هدایت وی و رسیدن به مقصد حقیقی‌اش منجر شود.

بدین ترتیب باید فرد برای حفظ قرآن، فهمی از حقایق سوره و غرض آنها داشته باشد تا در میدان عمل و موقعیت‌های زندگی، متناسب با نیازها و شرایط افراد و جامعه، خود را مسئول حفظ و صیانت از حقایق و مقاصد سوره‌ها بداند. این احساس مسئولیت و عمل، در راستای غرض هدایتی سوره‌ها بوده و در نهایت باعث می‌شود حافظ بتواند در مسئولیت‌های اجتماعی خود ایفای نقش نماید.

۲. بهره‌مندی از روش‌های تدبر در قرآن در فرایند حفظ و تثبیت: در این سطح، از

روش‌های تدبیر در قرآن در فرایند حفظ و تثبیت استفاده می‌شود. در واقع کسی که به دنبال حفظ و تثبیت آیات و سوره‌هاست، می‌خواهد در اثر کثرت توجه به آنها، آیات و سوره‌ها در حافظه‌اش ثبت شود. روش‌های تدبیر هم توان مخاطب را برای توقف در آیات و سوره‌ها و تداوم توجه به آنها تقویت می‌کنند.

بدین ترتیب می‌توان با استفاده از برخی روش‌های تدبیر، به شیوه‌هایی در امر حفظ قرآن دست یافت و با استفاده از برخی دیگر از آنها، روش‌هایی برای تثبیت آیات و سوره‌ها تدوین نمود. این امر موجب تنوع روش‌های حفظ و تثبیت شده و زمینه‌ساز ورود طیف گسترده‌تری از افراد به حوزه حفظ، تقویت حفاظ فعلی و ارتقای قابلیت حفظ در جامعه می‌شود. دلیل این امر آن است که با تنوع روش‌های حفظ، امکان تیسیر آن برای انواع مختلف مخاطبین محقق می‌شود.

۳. بهره‌مندی از مفهوم تدبیر در فهم بهتر مبانی حفظ قرآن: تدبیر به معنای عاقبت‌نگری در یک امر بوده و وقتی عاقبت‌نگرانه به موضوع حفظ می‌پردازیم، لازم است به چرایی و ضرورت حفظ قرآن پاسخ دهیم. از این منظر حفظ قرآن مسیری است که امکان مراجعه به قرآن در موقعیت‌های زندگی را ممکن می‌سازد. در واقع یکی از نیازهای فطری هر انسانی عبارتست از رجوع به قرآن در موقعیت‌های زندگی برای تبعیت و پیروی از آن. در این راستا حفظ قرآن، از طریق استمرار توجه و ذکر نسبت به آیات و سوره‌های فراگرفته شده، فرد را در راستای پاسخگویی به این نیاز کمک می‌کند. همچنین اتخاذ این رویکرد حقیقی در حفظ قرآن که برگرفته از متن قرآن است، سبب ارتقای قابلیت حفظ در جامعه می‌شود.

به کارگیری ظرفیت‌های تدبیر در مقوله حفظ قرآن، نیازمند طراحی مجموعه‌هایی است که از یک سو رویکردی تدبیری به مبانی حفظ داشته باشد، از سوی دیگر از روش‌های تدبیر در

فرایند حفظ بهره‌مند شده و در نهایت مخاطب را با غرض و مقصد هدایتی آیات و سوره‌ها آشنا کند. یکی از این مجموعه‌ها که تا به حال طراحی شده^۱، مجموعه «حفظ آیات کلیدی قرآن مجید» است.

بنابراین مجموعه کتاب‌های «حفظ تدبری آیات کلیدی» تلاشی است در جهت به کارگیری سطوح مختلف قابلیت‌های تدبیر در حوزه حفظ؛ بدین ترتیب که:

- در این مجموعه به غرض هدایتی آیات کلیدی توجه شده و توجه به غرض‌ها، سبب توجه به نیازی حقیقی و فطری در انسان می‌شود؛ چون هریک از غرض‌های هدایتی، مقصدی است که انسان نیاز دارد به آن برسد. بنابراین قرائت و حفظ آیات در جهت دریافت و تحقق غرض هدایتی، مسیری در راستای توجه و پاسخگویی به نیازی فطری در انسان است.
- غرض هدایتی آیات کلیدی در راستای غرض هدایتی سوره‌ای بررسی می‌شود که آن آیه را در بردارد به تعبیر دیگر، به آیات کلیدی در متن سوره‌ها و ذیل آنها توجه می‌شود. برای رسیدن به غرض هدایتی سوره‌ها نیز از روش‌های تدبیر استفاده می‌شود. در بین روش‌های تدبیر در قرآن، «روش‌های تدبیر سوره‌ای»^۲ مبنای توقف در سوره‌ها قرار گرفته، چراکه در تدبیر سوره‌ای، از طریق تشخیص آیه کلیدی و قرائت سوره از منظر آن آیه، به غرض هدایتی سوره نزدیک می‌شویم و در این مجموعه هم بر حفظ آیات کلیدی هر سوره تاکید می‌شود.

- بعد از روشن شدن غرض هدایتی آیه و سوره، خود را نیازمند به تحقق هریک از غرض‌ها می‌بایم. برای یافتن پاسخ به این نیاز یا چگونگی تحقق مقصد و غرض هدایتی، می‌توان بار دیگر سوره را خواند، تا پاسخ را فهمید و به آن عمل کرد. بدین ترتیب آنچه به عنوان خروجی حفظ اهمیت می‌یابد، محافظت بر این راهکارها و

۱. یکی دیگر از این مجموعه‌ها، مجموعه «حفظ تدبری سوره‌های قرآن کریم» است که توسط نشر قرآن و اهل بیت نبوت علیه السلام منتشر شده است.

۲. مجموعه روش‌های تدبیر در قرآن در منظومه‌ای تحت عنوان «قرآن و امام» توسط همین انتشارات منتشر شده است.

۳. روش‌های تدبیر سوره‌ای، جلد چهارم مجموعه روش‌های تدبیر در قرآن بوده و توسط همین انتشارات منتشر شده است.

مراقبت از اعمالی است که حرکت انسان را در مسیر هدایت جهت می دهد. در واقع حفظ قرآن حلقه‌ای است که علم به مقصد و غرض هدایتی را به عمل انسان در راستای تحقق آن غرض متصل می کند.

با استفاده از روش های تدبیر سوره ای می توان از زاویه های موضوعات مختلفی سوره های قرآن را دسته بندی نمود. مثلاً از زاویه موضوع اصلی خود آن سوره، از زاویه جریان شناسی و مردم شناسی، از زاویه انسان شناسی و وضعیت مطلوب و نامطلوبش، از زاویه انسان و باورها و عملکردهایش، از زاویه مراتب حقایق سوره و ...^۱ در هریک از این زاویه ها و انواع دسته بندی، آیه یا آیاتی به عنوان آیه کلیدی می تواند محور قرائت سوره قرار گیرد.

در کتاب «یک سوره، یک سؤال، یک مقصد» به آیات کلیدی از منظر موضوع اصلی سوره توجه شده است؛ در واقع در این مجموعه آیاتی در نظر گرفته شده اند که بیانگر موضوع اصلی سوره هستند و به همین دلیل سایر آیات سوره با آنها مرتبط بوده و موضوعات ذکر شده در آن آیه را تبیین می کنند.

کتاب حاضر در سه دفتر گردآوری شده است. این دفتر دربردارنده حفظ آیات کلیدی ۴۶ سوره ابتدایی قرآن کریم یعنی از سوره مبارکه حمد تا سوره مبارکه احقاف بوده و دفتر دوم و سوم مربوط به حفظ آیات کلیدی ۶۸ سوره انتهایی قرآن یعنی از سوره مبارکه محمد ﷺ تا سوره مبارکه ناس اختصاص دارد.

دفتر اول کتاب «یک سوره، یک سؤال، یک مقصد» در سه بخش تدوین شده است:

■ در «فائحه» این دفتر، چستی، چرایی و چگونگی روش حفظ آیات کلیدی سوره از زاویه موضوع اصلی سوره مورد بحث قرار می گیرد.

■ هر درس این کتاب تحت عنوان «مقصد» آمده و به یکی از سوره های قرآن اختصاص دارد. در هریک از ۴۶ «مقصد» مربوط به این دفتر، ابتدا فضای کلی هر سوره و ثواب قرائت آن بیان شده است؛ سپس بحثی درباره غرض هدایتی سوره از منظر آیه یا آیات کلیدی آمده است. در ادامه غرض هدایتی سوره به صورت

۱. برای آشنایی بیشتر با انواع طبقه بندی موضوعی سوره ها، به کتاب روش های تدبیر سوره ای از همین انتشارات مراجعه کنید.

سؤال بیان شده تا با فعال شدن احساس نیاز به تحقق آن غرض، یکبار دیگر سوره برای یافتن پاسخ سؤال و راهکاری‌های رفع نیاز قرائت شود. در انتهای هر مقصد، جدولی برای مرور آیات کلیدی چند سوره قبل آمده است تا این آیات را همچنان در معرض توجه مخاطب قرار داده و به حفظ هرچه بهتر آنها کمک نماید.

■ در «خاتمه» این دفتر نیز سعی شده است تا مقاصد و سؤالات مربوط به ۴۶ سوره این دفتر مرور شوند و از سوی مخاطب اقدامی عملی برای نزدیکی به مقصد سوره‌ها تعیین شود تا با پایبندی به آن، در راستای تحقق آن مقصد قرار گیرد.

■ لازم به ذکر است کتاب «یک سوره، یک سوال، یک مقصد» محصول کار جمعی است. از این رو لازم است از زحمات استاد گرانقدر جناب آقای احمد رضا اخوت در تبیین سؤالی‌ها، سوره و هموارسازی مسیر تألیف این کتاب، سرکار خانم انسیه برومند و سرکار خانم شهر بانو کندی به خاطر همفکری در تعیین آیات کلیدی، سرکار خانم زهرا غلامی به خاطر ویرایش محتوایی و ادبی این کتاب کمال سپاس و قدردانی صورت گیرد.

گفتنی است این کتاب، نقطه آغازی در مسیر بهره‌مندی از قابلیت‌های تدبیر در قرآن در حوزه حفظ بوده و نیازمند تکمیل، اصلاح و ارتقای باشد. بدون تردید نظرات و پیشنهادات اساتید، متخصصین و فعالین این حوزه می‌تواند کمک شایانی در این زمینه نماید.